

2. В той же момент, специфічною особливістю, притаманною цій структурі є те, що на практиці практично не діють легітимні критерії відбору здобувачів на державні посади, оскільки спрацьовують такі фактори, як корупція, бюрократизм, родинні зв'язки, знайомства тощо.

3. Вищеозначені фактори формують ще одну особливість — корпоративізм, що означає певну ступінь закритості системи від «сторонніх» та можливості максимального використання ресурсів (виділення землі на підконтрольній території, створення підприємств комунальної форми власності для економічної діяльності (формально такі підприємства засновані на майній територіальній громаді, а фактично контролюються окремими представниками органів місцевого самоврядування і невідомі громаді), нецільове використання бюджетних коштів) для «своїх». Це також не сприяє оновленню кадрів.

4. Адміністрації часто пов'язані з бізнес-структурами. Їхня взаємодія схожа на процеси кооперації. Іноді це шкодить інтересам держави та поглиблює корупцію, але у таких випадках бізнес-структура може виступати у якості каналу політичної мобільності. (Відомі приклади, коли бізнесмени йшли у політику, займали державні посади, при цьому фактично керували власною справою).

5. Державні органи формально керуються нормами чинного законодавства, приписами, інструкціями, але все ж таки визначальними є міжособистісні відносини, своєрідний кодекс неписаних норм, чітке наслідування якому може забезпечити акторові кар'єрний зріст. У той же час надання переваги законним діям всупереч думці колег призведе до протилежного результату.

Бібліографічні посилання

1. Политика. Толковый словарь / сост. Д. Андерхилл, С. Барретт, П. Бернелл, П. Бернем, и др.; под ред. д. э. н. Осадчей И. М. — М. : «ИНФРА-М», Издательство «Весь Мир», 2001. — 642 с.
2. Василенко І. Механізм держави [Електронний ресурс] / І. Василенко. — Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-23.html>.
3. Результати опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова [Електронний ресурс] // Український центр економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова / Архів соціологічних досліджень УЦПД. — Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua>
4. Парсонс В. Публічна політика: вступ до теорії й практики аналізу політики / Вейн Парсонс. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія, 2006. — 549 с.
5. Желтов В. В. Администрации. Сравнительная политология / В. В. Желтов. — М. : «Эксмо», 2002. — 276 с.
6. Закон України «Про державну службу» № 2460-ХІІ від 16.06.1992 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Терен М. Узурпація влади бюрократією [Електронний варіант] / М. Терен. — Режим доступу : <http://www.narodna.pravda.com.ua>.

УДК 1 : 303. 4

Т. С. Бердій

Державний економіко-технологічний університет транспорту (м. Київ)

СПІВВІДНОШЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ

Сучасні державні утворення є соціально-політичними утвореннями, що об'єднані спільною культурною самототожністю. Об'єктивний зміст національного буття виявляється в дискурсах, що свідчать про сконструйований характер національної ідентичності. Відображено сутність співвідношення етнічної та національної ідентичностей.

Ключові слова: держава, ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність.

Современные национальные образования представляют собою политически-правовые общности, которые объединены культурной самоидентичностью. Объективное содержание национального бытия обнаруживается в универсальном характере дискурсивных практик. Отражена сущность соотношения этнической и национальной идентичностей.

Ключевые слова: государство, идентичность, этническая идентичность, национальная идентичность.

Modern state institutions are political and law societies, which are united by common cultural self-understanding. The objective sense of national life is revealed in discourses and proves that the character of national identity is constructed. It is revealed ethnic and national identity correlation.

Key words: state, identification, ethnic identity, national identity.

В контексті консолідації навколо демократичних цінностей та становлення інститутів громадянського суспільства в Україні велике значення набуває гармонізація співвідношення етнічної та національної ідентичностей. Цій проблематиці присвячені праці О.Донченко, В.Жмиря, О.Нельги, Б.Попова, М.Поповича, М.Степико, В.Храмової, Л.Шкляра та ін. Нині нагальною потребою для соціально-філософської теорії є всебічне висвітлення проблеми співвідношення етнічної та національної ідентичностей.

В умовах глобальних змін і трансформацій сучасна держава повинна бути гарантом етнічного різноманіття і її основне завдання: встановлення моделі взаємодії етнічної і національної ідентичності, яка враховує специфіку і суперечливість сформованого соціокультурного контексту, забезпечує його рівновагу і стабільність. Ця модель приймає до уваги такі ознаки, як мононаціональність чи полінаціональність держави; моноетнічна чи поліетнічна культура. Наприклад, Канада є полінаціональною і поліетнічною країною, так як вона утворювалась як спільна “надбудова” для французької і англійської націокультур, “відштовхуючись” від етнокультурних ідентичностей автохтонного населення; Франція є мононаціональною, поліетнічною державою, яка утворювалась під впливом багатоміжових процесів внутрішньої і зовнішньої міграції населення; Південна Корея є мононаціональною і моноетнічною державою.

В кожному із випадків державотворення були задіяні різні засоби етнічної ідентичності: моноетнічна ідентичність для Кореї; бінарна етнічна ідентичність в різновидах конструктивної маргінальності (для франкоканадців, канадських українців, англомовних канадців тощо) і маргінальної етнічної ідентичності (для автохтонного населення Канади); і всі три види ідентичності для Франції. Отже, тип етнічної ідентичності не залежить від типу національної, хоча моноетнічну ідентичність простіше реалізувати в умовах моноетнічної і мононаціональної держави. Очевидно, що із пострадянських країн, остання прийнятна для невеликих державних утворень, якими є Чехія, Словенія, Угорщина. Але моноетнічна модель є найбільш недосконалою, бо не відповідає соціально-історичному контексту таких країн, як Фінляндія, Словаччина, Шрі-Ланка, і навіть дещо обмежена, для Японії.

Одним із основних напрямків «оберненого конструювання» етнічності є досвід соціальної реанімації спільнот корінних жителів Північної Америки в Канаді. Основу її складає розуміння того, що етнічність є специфічною структурою внутрішньої самоорганізації спільноти. Ця самоорганізація базується на системі особистісних відносин, де всі знають один одного.

Етнічна самоорганізація має дві специфічні крепи: в її основі лежать кровно-родинні відносини між членами співтовариства і духовна спорідненість (міфо-ритуальна, конфесіонально-релігійна, релігійно-філософська), яка тримається завдяки структурам соціально-історичної пам'яті спільноти.

Основні тенденції творення української політичної нації, з огляду на впливовість національного чинника, потребують розмежування етнічного аспекту національності і державницько-політичного розуміння нації. На підтримку такого підходу свідчить той факт, що політичні кордони держав, які існують в нинішньому світі, не збігаються із етнічними кордонами. Процес визначення існуючих державних кордонів був драматичним і тривав майже все ХХ століття.

На початку ХХ століття у період визвольних рухів українці не знайшли порозуміння навіть у межах того геополітичного простору, в якому існував український етнос. Метафоричні рядки І.Франка про Україну «від Карпат до Кавказу» не мали консолідуючого впливу на українську суспільну еліту. Остання, не знайшовши порозуміння, утворила три українських держави: Україну, яка виникла в межах територіальної цілісності тих земель, що входили до складу Російської імперії і мали історично-політичну назву Малоросії та Новоросії (Північ, Схід, Південні області сучасної України без Криму), Україну, яка виникла на теренах імперії Габсбургів із центром у Львові, Українську козацьку державу на Кубані. Об'єднати простір, населений українцями від Карпат до Кавказу, не вдалося. Дарунком українських політиків доби визвольних рухів став акт Злуки Української народної республіки і Західно-Української народної республіки, який мав суто ідейно-політичні наслідки.

Наступні кроки у формуванні територіальної цілісності сучасної України були зроблені за радянської доби, де УРСР мала статус держави-засновниці, який вона отримала і після

Другої світової війни в числі держав ООН. Позитивним було те, що за Україною були визнані адміністративні кордони, які дозволяли у разі виходу із СРСР перетворити адміністративно-територіальну визначеність на державно-територіальну, що трапилось у серпні 1991 року і визнання її повноцінним суб'єктом міжнародного права. Упродовж 1930 – 1940 років до України були приєднані території Галичини, Волині, Буковини, Закарпаття. Українська адміністрація була запроваджена на більшості територій західноукраїнських земель. Операція «Вісла» з усіма трагічними наслідками позначила західні рубежі української держави. Процес формування територіальної цілісності завершився лише у середині 1950 – х рр., коли до складу України увійшов Крим. Територія сучасної України складається із регіонів з неоднаковим етнічним складом населення, для яких саме українці виступають інтеграційним чинником суспільного життя. Однак це не означає, що український чинник по відношенню до регіонів повинен наслідувати традиції імперського, або ж радянського засобів володарювання. Україна є українською державою не внаслідок Божого промислу і не тому, що українці розбудують «український рай», вона існує внаслідок запровадження норм демократичної організації суспільного простору, ствердження демократичних інституцій і поширення демократичних цінностей. Майбутнє має лише демократична українська держава, лише вона залишатиметься суверенною, цілісною і незалежною. Авторитарна, недемократична влада в Україні буде не здатною організувати національну спільноту, консолідувавши її на основі цінностей соціальної культури.

Припущення про те, що носієм державницької ідеології завжди є певна етнічна група, яка в результаті стає титульною нацією, змішування титульної нації і етнічної групи, яка була домінуючою в процесі державотворення є не доцільним. Наприклад, назва американці передусім була назвою географічною, а вже внаслідок боротьби за незалежність отримала політичний зміст, відносно якого Декларація незалежності є лише контекстом, а сутнісні риси пов'язані із тривалим процесом виформовування національної ідентичності. Теж саме можна стверджувати про британців, бо вони не є нащадками бритів, французів, не є нащадками Хлодвіга, короля франків, а Декларації прав людини і громадянина. Отже, необхідно зазначити, що існують певні конститутивні елементи, які призводять до виникнення нації. Для української політичної спільноти такі конститутивними елементами є оголошення незалежної України 24 серпня 1991 року, прийняття Конституції України 28 липня 1996 року. Однак стверджувати, що на сучасному етапі державотворення виформувався загальний простір, який має своїм змістом спільну політичну історію української нації ще передчасно. Про це свідчить і наявність таких гострих проблем, як суспільне визнання українського руху за незалежність у 1940 – 1950 роках, невиформованість відносин між політичним центром держави та регіонами. Всі це свідчить про те, що українське суспільство не складається із системи сталих соціальних зв'язків, які породженні патріотичним почуттям. Тому вивчення чинників, які б мали сприяти цьому процесу, закласти принципи усвідомлення своєї спільності не лише трагічними сторінками, а і позитивними моментами, становить одну із актуальніших завдань соціально-філософської рефлексії також визначення тих основ і принципів розуміння, які сприятимуть усвідомленню громадянами України необхідності жити разом.

Кожна держава виникає на етнічних засадах, на завершальному етапі інституціональної розбудови народного буття до «лона» етнічної держави залучаються громади меншин, їх асимілюють. Національна держава утворює нові форми соціальних зв'язків, що виражаються в політичному житті. Звідси випливає, що державна форма буття кожного народу існує на етнічних засадах; політична форма організації нації повинна відповідати національному ідеалу; національний ідеал виражає дієвість етнополітичних механізмів; останні є відображенням політичних інтересів етносу.

Національне віддзеркалює сутність етнополітичного, яке є органічною природою народного буття в його зовнішній формі, фундамент геополітичного простору сучасної української нації. Наступним кроком є процес організації політичного буття нації з його подальшим виявом діяльності політичних партій. Нарешті, системні зміни повинні призвести до самовизначення політичної еліти, яка повинна свідомо захищати та відстоювати національні інтереси українського народу на конституційних засадах організації суспільства.

Сучасна політична еліта запропонувала українському суспільству багатовекторність, яку розглядають як множинність стратегічних напрямків. У світовій геополітичній думці українську державу розглядали як таку, що перебуває у «сірій смузі» невизначеності, як ту, що знаходиться на місці цивілізаційного зсуву. Мова йде не про розкол країни, а про конкуренцію у політичному просторі двох моделей ідентичності: культурну та політичну. Обидві претендують на те, щоб відображати інтереси української нації і кожна з них відтворює вплив тих чи інших держав. Внаслідок цього в Україні утворилась унікальна морфологія геополітичного простору. Вона

поступово стає державою, де не існує центру. Геополітичний осередок України розпорошено конкуренцією ідентичностей і в такому стані відбувається процес дезінтеграції. Незаперечним залишається те, що в Україні не вдалося навіть за радянської доби виробити універсальну модель культурної ідентичності. Тому, розглядаючи проблему української національної ідентичності необхідно визначити її як кризову ідентичність. Її основні ознаки можуть зазначатися таким чином: трансформаційний стан спільноти; невизначеність культурних кодів, яка переживається як втрата традицій; намагання уніфікувати і законсервувати культурну ідентичність завдяки мові.

Трансформаційними спільнотами є такі, що перебувають у стані змін домінант соціального дискурсу. Політичне життя в нинішній Україні відображає переорієнтацію соціального дискурсу: від ідеї справедливості переходять до ідеї свободи. Найяскравіше це відбиває український політичний популізм з деклараціями необхідності надання Україні справедливої влади, яка є запорукою моральності суспільства, а суспільний стан в даному випадку буде визначатися суверенною волею українського народу. І дійсно моральність і свобода є тотожними поняттями, але кожне з них не є іншим. Між свободою як соціальною цінністю (свобода як така) і свободою волевиявлення (свобода як ідея моральності) може існувати прірва. Соціальний простір свободи є конструктивним, впровадженим інститутами громадянського суспільства, а не онтологічним явищем. Його основи закладаються розвитком вільного ринку і дотриманням прав людини. Свобода волевиявлення громадян є лише першим інститутом, яке конституює можливість громадянського суспільства.

Трансформаційні процеси кінця ХХ століття поставили проблему подолання кризової ідентичності через визначення культурних кодів. Поняття культурного коду є розмитим, тому його слід визначати лише концептуально, але не категоріально. Культурний код – це певний елемент інформаційно-комунікаційної системи, який сприймається на свідомому чи підсвідомому рівні і надає можливість сприйняти іншого як свого. Ті елементи комунікації, які сприймаються свідомо, можна визначити як емпіричні коди. Наприклад, національні символи є фіксованими і незмінними, або ж сприймаються як незмінні. Їх можна визначити як фікції, так як вони в дійсності нічого не позначають, окрім того, чим вони є. В протилежність до емпіричних кодів існують архетипічні. Вони генеруються в свідомості, як те, що пов'язано із переживаннями фікцій у міфологічному прошарку свідомості. Політичні дискурси виражають їх в образі іншого, який є або чужим-іншим, або іншим як я, або стороннім, ворожим, або несподіваним. Ставлення до іншого є його признанням або знищенням. Основою етнічного конфлікту є відношення однієї спільноти до іншої як до сторонньої. Ворогом є той хто не може стати іншим, тому його існування завжди викликає занепокоєння. Отже, етнічна свідомість є викликом ворожості, що укорінена у неможливості сприйняття чужого. В такому контексті постає питання: чи вона презентувати себе як інтеркультурну «... за зусиллями спрямованими на розуміння Чужого, можна розгледіти тіні політики Чужого, яка у високоіндустріалізованих країнах зумовлена відкриттям державних кордонів, безпосереднім сусідством та широким змішанням культурних форм життя і яка вже належить до політичної повсякденності» [1, с.11]. Кожний політичний порядок вимагає чужості.

Особливістю української культурної ідентичності є можливість сприйняття свого як іншого, іншого як такого, що не існує. Підсвідоме ставлення до України як до втраченої вітчизни характеризує національно-патріотичний дискурс, і те ж саме ставлення до вітчизни як до чужини характеризує його соціальні аспекти. Загалом цей феномен пов'язано із природним нігілізмом до домінантних типів дискурсу, в українській національній свідомості влада завжди повинна говорити іншою мовою, залишаючись зрозумілою. Отже, культурний код консолідує спільноту у свідомому чи несвідомому сприйнятті іншого. І кризовий стан відображається тим, що інший не сприймається як інакший і повинен стати своїм або ж зникнути. Бути українцем тривалий час означало не мати свого і знати тільки «своє чужого».

На цьому і базується нинішня стратегія українського національного популізму, який свідомо використовує етнічні стереотипи та автостереотипи як засоби протистояння владі технократичних та адміністративних еліт. Вони є прямим продовженням радянської номенклатури, основною ознакою якої була нездатність виробити чітку модель бюрократії, тобто раціональний тип володарювання. Український національний простір слід розглядати як протистояння популістсько-харизматичного та традиційно-ідеологічного типів панування. Це підтверджується незбалансованістю системи стримування і противаг інститутів державної влади, відсутністю стабільного державного апарату управління та національно свідомого політичного класу. Етнічне стає засобом протиставлення іншим ідентифікаціям (релігійній, культурній тощо). Титульний етнос в Україні сприймається як субнаціональна одиниця, тому термін «український» позначає домінантну більшість народу і сприймається в етнічному плані. На сучасній геополітичній мапі світу Україна тяжіє до південного постколоніального

простору. Міфи про степову Елладу та слов'янську Італію створюють її культурну ідентичність, породжуючи автостереотипи прабатьківщини та осереддя Європи, яка зникає у хвилях великого переселення постколоніальних народів.

Етнічність завжди окреслює контекст соціальних зв'язків. Процес етнічної ідентичності містить особливий вид соціальних норм, які керують емотивною сферою індивіда. Тому вони не піддаються формально-юридичним визначенням, але регулюються і контролюються на когнітивно-комунікативному рівні соціальних взаємодій.

Етнічна ідентичність виражає внутрішній, онтологічний пласт національного буття. Вона формується за допомогою своєї спрямованості в минуле, на давнину, повернення до витоків (спільність історичної долі свого народу, історичні корені і ін.). Члени етнічної спільноти об'єднані загальною культурною перспективою, тобто традицією, яка включає в себе комплекс норм, які незалежні від політичного устрою.

Національна ідентичність не повинна будуватися на пріоритетах панування якоїсь етнічної групи, а повинна включати принципи самореалізації кожної спільноти, члени якої усвідомлюють свою відмінність від інших суб'єктів національно-культурного простору. Формування національної ідентичності відбувається «тут» і «тепер» під впливом соціокультурної реальності. Різниця між етносом і нацією на рівні особистості обумовлена різною природою цих феноменів - природною у етносів і, в певному сенсі, штучною у націй.

Обмеження свободи самовизначення на рівні етнічної та національної ідентичності необхідно розглядати як грубе порушення невід'ємних, непорушних прав людини, як таких, що не підлягають відчуженню. Отже, не існує жодних умов, щоб говорити про те, що в інтересах суспільної злагоди і процвітання будь-який етнос може зосередити у себе право будувати національну державу, де всі інші будуть розглядатися відносно його домінуючого стану.

Приймаючи до уваги, що основу національного буття на індивідуальному рівні виформовує національна ідентичність, можна стверджувати, що жоден народ не утворював націю, а нація виникла як один з наслідків існування держави і в цьому сенсі нації є не природно-історичними спільнотами, не онтологічними сутностями, а інтелектуальними конструктами, які репрезентують рівень усвідомлення спільнотою своєї єдності і необхідності залишатися разом.

Етнічна політика в нинішньому світі не може ґрунтуватися тільки на принципі толерантності, самозахисту, захисту кожного від іншого на рівні взаємтерпимості, взаємопорозуміння в рамках соціокультурного простору, в який входять ті чи інші етноси. Тільки народи, які знають, хто вони такі, здатні бути толерантними по відношенню до інших. З боку багатонаціональних держав, політика оберігання, зняття конфліктів, розширення прав, при всій своїй значущості стає недостатньою в наші дні. В умовах розгортання інтегративних процесів, появи нових задач (вирішення глобальних проблем) кожний етнос повинен зберігати і отримувати свободу дій в якості реального етносуб'єкта в світовому просторі. Але така свобода передбачує не тільки юридичне оформлення права на неї, але і внутрішнє психологічне осмислення своєї приналежності до загального простору відповідальності. Етнічна ідентичність є важливою зв'язуючою силою співтовариства, яка виконує функцію духовно-культурної основи для освоєння етнофорами загальнолюдських цінностей.

Гармонізацію процесів етнічної й національної ідентифікації можуть зумовити зміни в структуруванні соціального простору, які в сучасному українському суспільстві треба скерувати на творення суверенної державності, політичних інститутів громадянського суспільства. Необхідно принципово нове бачення в розробці етнопроблем, коли предметом обговорення стають не тільки питання розширення толерантності, але і формування глибинної потреби співдружності у рості кожного і всіх разом. Толерантність і співдружність як основа розвитку взаємодії в сучасній історії – історії переходу на новий рівень історичного розвитку всього суспільства – передбачує пошук нових парадигм, нових тем і нових рішень.

Бібліографічні посилання

1. Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого. [Текст] / Вальденфельс Б. – Київ: ІПС – 2004. – 206с.
2. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. [Текст] / О.Гнатюк. К.: Критика, 2005. – 528с.
3. Дахин А.В. Соотношение этнической и национальной идентичности. Россия, Южная Корея, Канада // Философские науки. [Текст] / А.В.Дахин – 2003. – №9. – с.5-23.
4. Сингер Б.Дж. Демократическое решение проблемы этнического многообразия. // [Текст] / Б.Дж.Сингер. Вопросы философии. - 1994. - №6. - С.89-98.
5. Українська політична нація: Генеза, стан, перспективи. / За редакцією В. Крисаченко, М.

УДК 352:32

В. П. Березинський*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара***ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІТИЧНУ СУТНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

У статті визначаються причини, по яких місцевому самоврядуванню надається перевага перед іншими формами організації управління на місцевому рівні: 1) місцеве самоврядування надає певну свободу територіальній громаді; 2) місцеве самоврядування найбільшою мірою гарантує рівність в участі громадян в управлінській діяльності; 3) місцеве самоврядування є більш ефективним за інші форми організації місцевого управління оскільки, з одного боку, забезпечує найвищий ступінь відповідності між реальними потребами й здійснюваною політикою, а з іншого боку – стимулює конкуренцію між різними одиницями місцевого управління, які прагнуть шляхом поліпшення якості надаваних ними послуг залучити нових громадян і додаткові ресурси; 4) місцеве самоврядування створює більш сприятливі за інші типи організації умови для координації інтересів усередині місцевого співтовариства.

Розглядаються підходи до визначення політики: 1) політика як відносини, що ґрунтуються на силі й впливі (згідно з цими уявленнями будь-які силові методи є політичними); 2) політика як особлива форма панування, а саме: панування громадян над такими ж громадянами (згідно з цими уявленнями влада однієї людини над іншою ґрунтується не на якійсь унікальній професійній компетенції, а лише на тому, що на певний час ця людина обрана рівними їй людьми для роботи на посаді, що створена для вирішення суспільних завдань.

Наголошується твердження про те, що політична діяльність відіграє провідну роль у зміні існуючих у суспільстві ситуацій, коли люди самі беруть участь у створенні тих умов, у яких живуть, може привести до формування суто інструментального погляду на політику як на процес, у ході якого суспільства й інститути створюються подібно до того, як будуються мости чи будинки. Проте, інструменталістське прагнення до точних рішень здатне знищити політику, оскільки при наявності точних рішень політика не потрібна.

Політика також має конфліктогенний характер, оскільки не існує суспільств, які повністю позбавлені конфліктів. Не можна знайти формули, за допомогою якої можна було б підрахувати, який з інтересів заслуговує більшої підтримки в порівнянні з іншими й наскільки. І саме це служить найважливішим обґрунтуванням ролі політики в суспільстві.

Стверджується, що політика опікується питаннями, що не мають однозначно правильних рішень, її головне завдання – відшукати рішення проблеми, яке, можливо, не є найкращим, але, у будь-якому разі, прийнятним для більшості. Тому політичним процесам притаманні не тільки «хрестові походи за щирю віру», але й переговори, створення коаліцій, компроміси, умовляння тощо. Усі ці методи використовуються для досягнення певного рівня консенсусу в суспільстві по важливих для громадян питаннях. Тобто, політика одночасно вимагає й конфліктів, і консенсусу. Через переговори, торг, компроміси тощо, політичний процес із часом створює консенсус: формує певні загальні норми справедливості і породжує терпимість до людей, чия думка відрізняється від власної.

Вказується, що в політиці цілі рідко є чіткими: вони ґрунтуються на компромісах і мають тенденцію згодом змінюватися. Також для політики притаманний високий ступінь невизначеності свого предмета. У політика, на відміну від експерта, немає спеціальної сфери компетенції. Важко провести межу між тим, що входить у сферу компетенції політики, і тим, що перебуває за її межами, оскільки більшість форм суспільної діяльності може в той чи інший момент стати політичними. Це означає, що, на відміну від експертів-професіоналів, політики не можуть обмежитися розглядом якого-небудь одного аспекту проблеми. Приймаючи рішення, вони повинні врахувати всі сторони питання.

У зв'язку з цим, продуктивним є визначення політики не з позицій інструментальної раціональності, а з погляду вироблення обґрунтувань. У політиці мова йде не про раціональність, а про обґрунтованість (reasonableness).

Обґрунтовувати означатиме, що оцінювати проблему можна з урахуванням думок і почуттів інших членів співтовариства, чим власне і займаються політики. Вони вислуховують і наводять